

ня кажучы пра навейшыя генэрацыі брэжнеўска-гарбачоўскага і лукашэнкаўскага часоў. У кніжцы „За кіпучай чэкіскай работай“ я даў некаторыя прозьвішчы і мянушкі памагатых катаў. За некалькімі выключэньнямі, ні самі яны, ні іхныя дзеці асабліва не пакрыўдалі. Рэакцыя грамадства — вяла-абыякавая.

Тыя, каму гэта баліць, у большасці сваёй сьпяць у безыменных магілах Курапатаў, Поўначы і Сібіру. Не забудземся пра іх.

Таварыш

Алена Ціхановіч

Са словам *таварыш* згадваеш пераменлівасьць моды: так бывае і ў лексыконе.

Асабліва зацёрся „*таварыш*“, калі стаў адзіным унівэрсальным зваротам да людзей усіх станаў. Гэта быў савецкі тытул роўнасьці, знак таго, што няма ні паноў, ні шляхты — усе *таварышы*. Напачатку ў гэтым быў новы смак і новы шык. Гэта было рамантычна. Паэтычна. Толькі ў Купалы гэта было „мой мілы *таварыш*, мой лётчык“, а бальшавіцкі трыбун Маякоўскі ўжо зьвяртаўся да новага ўдзельніка грамадзкага дыялёгу: „Ваше слово, *товарищ* маузер“.

Жанчыны таксама былі *таварышамі*. Зварот „*таварыш* Сакалоўская“ ўспрымаўся, як сама Сакалоўская ўва ўборы мужчынскага пакою.

Але кожны новы пінжак некалі становіцца старамодным. Яго даношваюць хіба тыя, каму ён асабліва дарагі. Ці — каму недаспадобы новае.

Памятаю, у час актыўнага вяртаньня да словаў спадар/спадарыня Янка Брыль падзяліўся са мною: хай сабе вяртаюцца, але навошта ж на „*таварыша*“ нападаць? Яго нельга выціснуць зусім. Пісьменьнік згадаў, што ў жывой народнай мове, у адрозьненьне ад афіцыйнай традыцыі, гэтае слова мае і жаночы род — *таварышка*, і дзеяслоўную форму — *мы зь ім таварышваем*.

Сёньня *таварыш* у савецкім пакрыці, як слова-зварот, адыходзіць. Вяртаецца яго дасавецкі сэнс. Нагадаю, карань гэтага слова „*тавар*“ мае цюрскае паходжаньне. Адаўна ўсе тыя, што мяняліся таварам, мелі да яго супольнае дачыненне і ўвогуле супольную справу, былі й застаюцца *таварышамі*...

Талака

Рыгор Барадулін

Цёплае слова. Наскае, даўнае. *Талака* — гэта сумесная праца, добраахвотная ў сваёй аснове. *Талакой* будаваліся беларусы. *Талакой* жалі й касілі. Песьня нагадвала гаспадару пра пачастунак:

Талачу, талачу — не талочыцца,
Не даюць гарэлкі — выпіць хочацца.

Гэта пра *талаку* вясёлыя выслоўі: згаварыўшыся й бацьку забіць можна; усім кагалам і бацька з жыгалам.

Горад *Талачын* на Беларусі ў гонар *талакі* — *талакой*, відаць, узводзіўся.

Напярэдадні развалу савецкай імперыі ўзьнікла моладзевая суполка „Талака“, якая рупілася пра духоўнае адраджэньне. З „Талакі“ выйшлі выбітныя грамадзкія дзеячы, творцы літаратуры і мастацтва, уніяцкія сьвятары.

Талеранцыя

Ігар Бабкоў

Слова *талеранцыя*, нібы паўлін, напоўніцу засьвяціла сваімі пёркамі адно ў эпоху Шушкевіча. Беларускі народ, які адрадіў сваю дзяржаўнасьць, быў, відавочна, ня самым вядомым, ня самым багатым і шчаслівым, але затое самым, самым *талерантным*. Слова *талеранцыя* было занадта прыгожае і занадта выгоднае, і таму пачало ўжывацца направа й налева з сэнсам і безь яго. Слова сталася паступова візытнай карткаю маладое беларускае дзяржавы і, як шмат хто спадзяваўся, пропускам у сям’ю вольных эўрапейскіх народаў.

Але гэтага не адбылося, і слова так надакучыла, што і яно само, і ягоны зьмест пачалі выклікаць лёгкаю агіду. А з пачаткам дыктатуры яно ўвогуле сталася пустым паняткам.

У сёньняшняй беларускай сытуацыі анічога, што можна было б назваць *талеранцыяй*, проста не засталася. Затое пачалі набіраць вагу іншыя словы: апазыцыя, супраціў, барацьба. Валянцін Акудовіч нават напісаў эсэ „Вайна культураў як крыж на магілу *талеранцыі*“. А шкада, прыгожае было слова.

Талерка

Антаніна Хатэнка

Калі вам пашчасыціла гуляць хоць раз на сапраўдным вясельлі, то, ведама ж, не забудуцца вясельныя маршы. Гэтак, бывае, ляскаюць, зьвіняць пляскатыя *талеркі*, б’ючыся адна аб другую, што і маршалак не перакрычыць, зазываючы да стала.

Быццам усе гукі сьвету зьбіраюцца ў мэталёвыя блішчастыя дыскі, і каму тут уздогад, што сьцішацца аркестравыя *талеркі*, адплывуць у памяць маршы, і застанецца сям’я сам-насам з клопатам пра іншую *талерку* — сваячку тых сьпеўных і вясельных каваных віртуозам-кавалём ладкаў, — *талерку*, якую трэба штодня поўніць спажываю. Гэта ж колісь годна казалі ў нашых краёх: „Госьць, ня дзьміся, еж, што ў місе“. А цяперака мы паціху ўсталявалі культ вялікавяльможнай *талеркі*. Каб жа нашая *талерка* была паўнейшаю, чым суседзкая, ды смачнейшым на ёй усё здавалася.

Сышло ў нябыт „Госьць, ня дзьміся, еж, што ў місе“. Гэтак жа сышоў у нябыт гонар тых шляхетных *талерак*, што цяпер зіхацяць парцалінаю ў зьнямелых залях былых палацаў. Здаецца, яшчэ тыя, княжыя, выкшталцонныя *талеркі* памятаюць сваё паходжаньне, роўнае дарагім нашым старажытным грошам — *талерам*.

Затое ў нас ганарова над вокнамі пабліскаюць дыскі *талерак* спадарож-